

CREATIVE FUNDAMENTALS OF THE TEACHER'S JOB DESCRIPTION AS THE SUBJECT OF EDUCATION (HISTORICAL ASPECT)

The article deals with the creative basis of the teacher's job description as the subject of education in historical aspect, the essence and content of the creative approach in preparation of teachers to educational work. On the basis of handling archival materials, publications in the press of that time, manuals and monographs of scholars and pedagogues we analyzed the main priorities of the teacher's job description as the subject of education. The work reflects the dependence of the formation of teacher's job description from the social order. The list of pedagogical abilities, representing a synthesis of many qualities of personality's mind, feelings and will is determined.

Key words: teacher's job description, upbringing, national school, teacher's preparation, educational work.

УДК 37.036 (447.54)

Алтухов В.А.

***ВЗАЄМОДІЯ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ТА СІМ'Ї
В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ НА ПРИКЛАДІ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.СТ.)***

У статті розглянуто образотворче мистецтво як один з напрямів взаємодії закладів дошкільного виховання з сім'єю в естетичному вихованні дітей; виокремлено форми і методи впливу на дітей образотворчого мистецтва з метою розвитку їх емоційної сфери, виховання естетичного смаку як в умовах дошкільного закладу, так і в родинному колі; розкрито шляхи педагогізації батьків з питань естетичного виховання дітей засобами образотворчого мистецтва.

Ключові слова: образотворче мистецтво, естетичне виховання, дитина, дошкільний заклад, взаємодія сім'ї та дошкільних закладів у вихованні дітей.

На сучасному етапі розвитку української державності модернізація національної системи освіти спрямована на розкриття творчого потенціалу особистості, підвищення рівня її загальної та духовної культури. Чільне місце серед чинників виховання духовної культури особистості займає рівень її естетичного розвитку. Суттєва роль у реалізації цього завдання покладається на сім'ю, оскільки базові структури повноцінного розвитку особистості закладаються вже в ранньому дитинстві, яке є найбільш сензитивним періодом для впливу на емоційно-естетичну сферу дитини. Разом з тим, здійснення цього завдання у повному обсязі практично не можливе без педагогізації батьків виховними закладами різного профілю. Так, одним з перших таких закладів з яким будуть співпрацювати батьки з питань естетичного виховання дитини, є заклад дошкільного виховання.

Як наголошував Сухомлинський В. О., при недоліках сімейного виховання функції школи завжди будуть зводитись до перевиховання. Найбільш важливим у цій площині відомий педагог уважав організацію в умовах родини емоційного життя дітей через використання різних засобів мистецтва: музичного, хореографічного, театрального, декоративно-прикладного, зокрема образотворчого.

Ці питання у контексті загальних проблем сімейного виховання досліджували Е. В. Белкіна[2], В. В. Ворожбіт[4], В. К. Котирло[6] та інші. В історико-педагогічному аспекті означену проблему опосередковано висвітлювали В. М. Білик[1], А. Г. Відченко[3], А. В. Говорун[5] та інші.

Поза увагою дослідників залишилися важливі архівні та історичні матеріали, в яких розкрито взаємозв'язок закладів дошкільного виховання з батьками у питанні естетичного виховання дітей в межах сім'ї на прикладі образотворчого мистецтва.

Метою статті є аналіз історико-педагогічних джерел, архівних матеріалів з тим, щоб виокремити форми і методи взаємодії дошкільних закладів та сім'ї в естетичному вихованні дітей на прикладі образотворчого мистецтва у конкретний історичний період.

Аналіз змісту орієнтованої програми Другого (Києво-Шулявського) народного дитячого садка (1910 р.) та плану занять Третього дитячого садка (1912 р.) дозволяє стверджувати, що одним із першочергових завдань як для батьків, так і для організаторів і керівників цих закладів уважалось естетичне виховання дитини. У програмі Другого народного дитячого садка увагу батьків з розвитку почуттів дитини було звернено передусім на мистецьку діяльність (співам, малюванню, ліпленню) та ручним роботам Ф. Фребеля.

Зазначеною програмою було передбачено такі вимоги до батьків у проведенні занять, що сприяли естетичному розвитку дитини: у дитини молодшого віку – малювання чорними та кольоровими олівцями (вільне й ілюстроване); ліплення з глини чи пластиліну (вільне й ілюстроване); вирізування з чорного та кольорового паперу "найпростіших життєвих і витончених форм" (вільне та за шаблоном) тощо. У дитини середнього дошкільного віку передбачалось малювання фарбами та чорними й кольоровими олівцями (вільне, ілюстроване та з натури); ліплення з глини чи пластиліну (вільне, ілюстроване та з натури); вирізування з чорного та кольорового паперу "життєвих і витончених форм" (вільне й ілюстроване); згинання з паперу "життєвих та витончених форм"; викладання кольорових геометричних фігурок тощо. У дитини старшого дошкільного віку передбачалось малювання фарбами та олівцями (ілюстроване та з натури); ліплення з глини чи пластиліну (ілюстроване та з натури); вирізування з чорного та кольорового паперу "життєвих і витончених форм" (вільне і ілюстроване); вишивання по паперу чи вовняній тканині кольоровими нитками або шовком різних предметів (кишеньок для носовичків, фартухів, серветок, рушників тощо); клеєння картонажів; виготовлення нескладних іграшок із сірникових коробок, картону, дощечок тощо. Для всіх різних за віком дітей обов'язковими були прогулянки в сад, на город, на вулицю, майдан, до ріки тощо; догляд за рослинами; предметні уроки, бесіди та розповіді з доступних для дітей тем; ігри зі співами; вивчення пісеньок і коротеньких віршиків [7, арк. 15-17].

Як свідчать архівні документи, на початку ХХ століття на пропозицію дирекції народних училищ Харківської губернії організовувались педагогічні виставки учнівських письмових робіт та декоративно-прикладних виробів, на які особисто запрошувались батьки дітей навчальних закладів.

Архівні документи свідчать, що на педагогічній виставці 4-го січня 1912 року разом з роботами учнів були виставлені матеріали, що розкривали методи викладання окремих дисциплін вчителями навчальних закладів Харківщини. Указувалось, що біля стенду з цими документами під час відвідування виставки люди проводили багато часу.

В архівних документах була знайдена пояснювальна записка викладача графічних мистецтв, художника з прикладних мистецтв Богодучівського вищого навчального училища Казначайса Г., що дає можливість простежити, яка робота проводилась з батьками для поліпшення успішності цього закладу засобами образотворчо-прикладного мистецтва та естетичного розвитку дітей. Наприклад, учитель підкреслював, що передусім спільною метою школи та сім'ї було дати можливість дітям грамотно виявляти свої думки шляхом графічної й ручної праці, розвинути естетичний смак дитини й навчити вихованців застосовувати здобуті знання на практиці, бо "образотворче й прикладне мистецтво, поряд з іншими загальноосвітніми предметами, найкраще здатне показати розумові й духовні здібності кожної дитини" [8, арк. 67].

Як свідчать архівні матеріали, дітям пропонувалось виконувати різноманітні, проте нескладні предмети: кілочок для квітів, бірочку для рослин, ручку для молотка, вішалку для ключів, сільничку, чайницю, кришку для цебра, ослін під ноги, човник для олівців, лопатку для тіста, підставку для ялинки, поличку для лампи тощо. Проте кожен з них з дозволу вчителя обирав собі предмет за бажанням, а найкращі роботи відправлялися на Окружну педагогічну виставку-ярмарок, де батьки могли придбати вироби своєї дитини чи іншої [8,

арк. 67]. Варто зауважити, що, згідно з переліком, запропоновані предмети були з тих, що корисні для використання, а також завжди помітні в оселі, тому й наголошувалось, що вони повинні бути корисними.

Як свідчить аналіз архівних документів, батькам пропонувалось для кращих успіхів дитини в малюванні використовувати матеріали природи, зразки мистецтва, класні посібники, комбінувати їх та компонувати з них усілякі візерунки, віньетки, сценки тощо з тим, щоб застосовувати цей матеріал як декоративні прикраси або готові форми, складені кожною дитиною самостійно в класах ручної праці, або застосувати їх на уроках російської мови і літератури як ілюстративний матеріал тощо. "Натура є вихідною точкою будь-якої праці; наслідувальне малювання слід використовувати для того, щоб показати кожному, як треба працювати, а за малюнком по пам'яті або за своїм уявленням вчитель може оцінити глибину справжніх успіхів дитини" [8, арк. 89]. Як бачимо, цю оцінку могли робити і батьки.

До таких же документів слід віднести знайдену в архівах доповідь "До питання про викладання малювання". Тут знаходимо такі вказівки батькам: виховання буде недостатнім і освіта не повною, якщо всебічно не розвинена духовна природа дитини, доки існуючі засоби виховання і освіти, збагачуючи розум знаннями, не розвивають творчих начал людського духу і не виробляють ініціативи до духовного розвитку. Як видно з аналізу доповіді, виходячи з тих негараздів, що "в систему не впроваджено заняття мистецтвами, які розвивають творчі здібності і дають початок самодіяльності" [9, арк. 31], автор радить батькам для створення у дитини образу від отриманого досвіду використовувати кольорове малювання та ліплення, які допомагають дитині розвинути уявлення, що "вміщує в собі всі ознаки предмета: і форму, і колір". Також, як наголошував батькам доповідач Карташов В., всі предмети мають бути зведені до найпростіших геометричних форм, а їх вивчення дитиною повинно відбуватися поступово, "розширюючи коло предметів". [9, арк. 31].

Автор був також упевнений у доцільності використання батьками прогулянок на природу при "вільному вихованні", які роблять дітей мудрими, допитливими, жадібними до знань дослідниками, і вказував на те, що "постійний зв'язок того, хто малює, з навколишнім світом привчає дитину користуватися малюнком, як словом: робить його графічно грамотним" [9, арк. 31].

У своїй доповіді Карташов В. також звернув увагу батьків на метод викладання малювання за американською системою Пранга Л., який розглядав предмет малювання як предмет, котрий сприяє загальному розвитку особистості. Заняття, відповідно до його курсу, присвячені не тільки малюванню, тут даються вправи на розвиток спостережливості, пам'яті, естетичного смаку, технічної спритності, сприйнятливості до прибавливого в природі та мистецтві. Пранг Л. первісно більше уваги приділяє сприйманню естетично значущих явищ у природі, безпосередньому (тактильному) вивченню форми предметів, ігровим методам, залученню у викладанні малювання різних видів мистецтва (поезії, скульптури, архітектури). Пропонується виконати багато вправ з метою вивчення кольору та форми предметів. Колір освоюється при спостереженні яскравих явищ у природі (схід та захід сонця, веселка), та фізичних явищ (отримання спектру яскравого кольору за допомогою прозорої призми), кольору плодів, листя [10, арк. 36].

Цікавий засіб, яким можуть скористатись батьки для сприяння заняттям дитиною образотворчим мистецтвом, знаходимо у "Пояснювальній записці до програми з малювання Богодухівського вищого навчального училища". Так, мета навчання малюванню вбачалась у тому, "щоб дати можливість дитині грамотно висловлювати свої думки графічним шляхом, розвинути в ній естетичне почуття" [11, арк. 37].

Способи навчання малюванню, як видно з аналізу, засновані на принципах чіткої послідовності: 1 – малювання з класної дошки, або наслідувальне малювання; 2 – малювання з натури; 3 – малювання з пам'яті; 4 – творче малювання (прикладне).

Згідно з програмою малювання, батькам слід було починати з дитиною спочатку малювання "прямолінійних геометричних фігур та їх комбінацій, у вигляді плоского орнаменту", далі можна було використовувати "малювання більш складних прямолінійних

стильних орнаментів та плетіння геометричного характеру". Цікавим для дитини, як видно з аналізу, буде "розповідь про акварельні фарби та спосіб їх використання". Вказувалось, що батькам не слід забувати на першому етапі викладання малювання і про "творче малювання та малювання по пам'яті" [11, арк. 36].

Отже, як бачимо, дошкільні виховні заклади проводили досить активну роботу з батьками дітей з метою розширення їхнього досвіду у впливі на розвиток емоційної сфери дітей. Вважаємо, що творче використання батьками образотворчого мистецтва для покращення естетичного виховання дітей у родинному колі сприятиме підвищенню ролі сім'ї у розвитку особистості дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білик В.М. "Проблема взаємодії школи, сім'ї та громадськості у формуванні особистості (1917-1933)"
2. Белкіна Е.В. Естетичне виховання дітей 6-річного віку засобами образотворчого мистецтва (на матеріалі живопису) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Е.В. Белкіна; Київський ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1996. – 24 с.
3. Видченко А.Г. Выдающиеся советские педагоги о воспитании детей в семье / А.Г. Видченко // Методические рекомендации в помощь лекторам народных университетов педагогических знаний к 60-летию СССР. – Харьков, 1982. – 25 с.
4. Ворожбіт В.В. Теорія і практика навчання образотворчого мистецтва учнів початкових шкіл Слобожанщини (кінець XIX – початок XX століття): дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / В.В. Ворожбіт. – Харків, 2001. – 200 с.
5. Говорун А.В. Сімейне виховання у вітчизняній педагогічній журналістиці другої половини XIX –початку XX ст.: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. –Х., 1995. –24 с.
6. Котирло В. К. Растет гражданин. – К.: Рад. школа, 1980. – 79 с.
7. ЦДІАУ. Ф. 707. Оп. 283. Од. зб. 1. Справа управління Київського навчального округу. За порадою при піклувальнику. З різним листуванням, 73 арк.
8. ЦДІАУ. Ф. 707. Оп. 227. Од. зб. 65. Про відкриття в м.Києві народного дитячого садка, 64 арк.
9. ДАХО. Ф. №200. оп.1 ед.хр.364. Доповідь училищної комісії Н. А. Шіряєвої про завдання постановки і правильному пристрої літніх шкільних колоній. Уривок науково-дослідного доповіді про організацію дитячого виховання і дитячих садків, 34 арк.
10. Пранг Л. Елементарний курс. Викладання мистецтв. Перек. з американського видання А. Смирнової. – М., 1901.
11. ЦДІАУ. Ф. 707. Оп. 150. Од. зб. 41. Про заснування в м. Києві суспільства народних дитячих садків, 40 арк.

Алтухов В.А.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ И СЕМЬИ В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ НА ПРИМЕРЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА (КОНЕЦ XIX – НАЧАЛО XX В.)

В статье рассмотрено изобразительное искусство как одно из направлений взаимодействия учреждений дошкольного воспитания и семьи в эстетическом воспитании детей; выделены формы и методы влияния на детей изобразительного искусства с целью развития их эмоциональной сферы, воспитания эстетического вкуса как в условиях дошкольного учреждения, так и в семейном окружении; раскрыты пути педагогизации родителей по вопросам эстетического воспитания детей.

Ключевые слова: изобразительное искусство, эстетическое воспитание, ребёнок, дошкольное учреждение, взаимодействие семьи и дошкольных учреждений в воспитании ребенка.

COOPERATION PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY IN AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN'S AS AN EXAMPLE OF FINE ART (END OF XIX – XX CENTURY)

The basis of the analysis of historical and pedagogical literature and archival documents were used in the article. The article deals with the main trends of pre-school education in the sphere of aesthetic education of children. Forms and methods of influence on children to develop their aesthetic feelings are studied. Ways of parents pedagogical aesthetic education and their Influence on aesthetic education of children are traced. The ways of training parents in the matters of aesthetic educations of children were discussed: the requirements of pre-school establishments for the knowledge, abilities and skills of parents in aesthetic education in the family were characterized (the ability to illustrate their own narrations, to describe the household objects, animals, plants, birds and fish from memory and from nature; the ability to cut info patters and to sew children clothes and underwear, to knit and make flowers of paper etc.) The forms of broadening the parents experience in aesthetic education of a child in the family (by means of individual talks with parents, meeting for parents, traditional organization, ambitions) "Pre-school education where the scientific, pedagogical and methodical works".

In the article the instructions of the developments of the aesthetic taste of children in the family were worked out details (teaching to draw by familiarization of a child with straight lines, corners, polygons, drawing simply ornaments by tracing the dots, coloring ornaments, mould simply objects in clay from nature and from memory).

Key words: art, aesthetic education, child care center, family interaction and preschools in the child's upbringing.

УДК 37(091)

Бабельчук О.І.

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(80-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)**

У статті вивчено, проаналізовано та узагальнено історико-педагогічні джерела, періодичні видання, монографії та доповіді керівних кадрів у галузі освіти. У роботі визначена актуальність і необхідність звернення до історичного досвіду минулого для вирішення проблем, що існують у сучасній системі управління освітою. Авторкою наведено ряд фактів, що визначають історичний період 80-тих років ХХ століття найбільш сприятливим і найменш досліджуваним з точки зору зазначеної проблеми.

Ключові слова: освіта, управління освітою, адміністратор, інспектор, центральне керівництво, координуюча ланка, функції, тенденції.

Питання освіти, проблеми, тенденції розвитку, перспективи є найвагомішими й найбільш значущими на будь-якій стадії розвитку суспільства й у будь-якій країні. Як тільки сформувалося первісне суспільство, так і виникли питання щодо його подальшого розвитку й функціонування, що, у свою чергу, стало початком становлення для такого одвічного питання, як освіта, її розвиток, структура, функції, методи, завдання, мета.

Визначаючи суть дефініції "освіта" сьогодні, вважаємо за необхідне звернутися до "Енциклопедії освіти" за редакцією академіка НАПН України В. Кременя. У зазначеній енциклопедії освіта визначається як "цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення. Процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та